

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА**

ТУРЯНСЬКА Мар'яна Михайлівна

УДК 378.011.3-051:796]:373(477)"19/20"(043.3)

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДО СПОРТИВНО-МАСОВОЇ РОБОТИ
В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКОЛАХ УКРАЇНИ
(друга половина ХХ – початок ХХІ століття)
13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки**

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
КОВАЛЬЧУК Володимир Юльянович,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка,
завідувач кафедри математики, інформатики та
методики їх викладання у початковій школі.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
СУЩЕНКО Людмила Петрівна,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова,
завідувач кафедри фізичної реабілітації;

кандидат педагогічних наук, доцент
КОНОВАЛЬСЬКА Людмила Олександрівна,
Бердянський державний
педагогічний університет,
доцент кафедри теорії та методики
фізичного виховання.

Захист відбудеться 8 листопада 2018 року о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.01 в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9).

Автореферат розісланий 8 жовтня 2018 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Сиротюк В. Д.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Інтегрування України у загальноєвропейський простір, розвиток її демократичної державності та трансформація всіх сфер життя потребують значних змін у національній системі вищої освіти, підвищення її якості, оновлення змісту, добору ефективних форм, засобів і методів навчання. Розв'язання стратегічних завдань модернізації вищої освіти передбачає оптимальне поєднання теоретичних і практичних здобутків і сучасних досягнень педагогічної думки. З позицій сьогодення особливої актуалізації набувають питання, в яких акцентується увага на підготовці майбутніх учителів фізичної культури, здатних ефективно розв'язувати завдання спортивно-масової роботи зі школярами. Цей процес охоплює широкий комплекс завдань, розв'язання яких сприяє утвердженню нового, більш високого й престижного суспільного статусу українського педагога, інтенсифікації його ролі в навчально-виховному процесі, формуванню нової молодішої генерації учительства, збагачені надбаннями сучасної науки, культури й соціальної практики.

Науково-теоретичною базою дослідження стали публікації науковців (В. Андрущенко, В. Бондар, І. Зязюн, В. Ковальчук, В. Кремень, С. Сисосва та ін.), які висвітлювали загальну підготовку майбутніх учителів до роботи в закладах загальної середньої освіти.

Питанням, пов'язаним з розвитком історико-педагогічної думки в Україні, присвятили свої наукові праці Л. Вовк, В. Василенко, Н. Дем'яненко та ін.

Особливості підготовки майбутніх фахівців у вищій школі розглядали дослідники А. Алексюк, В. Євдокимов, М. Корець, О. Матвієнко, О. Романовський, О. Падалка, О. Шевнюк, О. Шеремет та ін.

Теоретичне значення для розуміння сутності професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у закладах вищої освіти мають праці вітчизняних учених, зокрема О. Ажиппо, П. Джуринського, Є. Захаріної, Л. Іванової, Н. Степанченко, Л. Сущенко, О. Тимошенка, Б. Шияна та ін.

Найявне дисертаційне дослідження О. Проніков розкриває підготовку майбутніх учителів фізичної культури у вищих педагогічних навчальних закладах України (друга половина ХХ–початок ХХІ століття).

Для дослідження важливою є інформація з навчального посібника Л. Сущенко «Становлення і розвиток вітчизняної системи професійної підготовки фахівців фізичного виховання та спорту» (2004), який отримав Гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів фізичного виховання та спорту».

Значний науковий інтерес становлять напрацювання вчених (Л. Ареф'єва, О. Атамась, О. Войтовська, Л. Гальченко, О. Грицай, В. Дручик, П. Єфіменко, М. Карченкова, Л. Коновальська, О. Корносенко, В. Наумчук, О. Омельчук, В. Омеляненко, Н. Самсутіна, А. Чепелюк, В. Ялович та ін.), в яких розкриваються окремі аспекти професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у закладах вищої освіти.

Вочевидь, реформування спортивно-масової роботи у школах не може бути здійснено без урахування її провідних ідей, перевірених часом. Змістовним і цікавим у плані якісних зрушень і творчих пошуків у цій галузі є досвід становлення та розвитку підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах України другої половини ХХ – початку ХХІ століття.

Теорію та методику організації спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах України ґрунтовно розглядали вчені І. Головка, В. Колосовська, О. Леонов, Б. Максимчук, В. Цибульська та Г. Безверхня, В. Сергієнко, Т. Полтавцева та ін.

Удосконаленню фізичного виховання школярів присвятили свої праці вчені В. Ареф'єв, О. Бабешко, С. Баракович, Е. Вільчковський та О. Курок, М. Дубовис, О. Дубогай, Т. Круцевич, М. Лук'янченко, Н. Москаленко, В. Папуша, А. Цьось, Б. Шиян та ін.

Зарубіжні вчені (С. Caspersen, М. Pereira, К. Curran, J. Cawley, С. Meyerhoefer and D. Newhouse, D. Dale, С. Corbin and K. Dale, М. Fogelholm and К. Kukkonen-Harjula, J. Fulton, W. Saris, S. Blair and S. Eaton, Т. McKenzie, С. Woods, Е. Foley, D. O'gorman, J. Kearney and N. Моуна та ін.) розкривали у своїх працях шляхи підвищення ефективності «physical activity» і «physical education» учнів.

Системний аналіз джерельної бази, психолого-педагогічної літератури та літератури з фізичної культури показав, що підготовка майбутніх учителів фізичного виховання до спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах України другої половини ХХ – початку ХХІ століття не стала предметом окремого цілісного наукового вивчення.

Актуальність і доцільність дослідження проблеми, яка затребувана практикою сьогодення, зумовлені необхідністю подолання суперечностей, які виникають між:

- потребою у висококваліфікованих учителях фізичної культури, здатних ефективно здійснювати спортивно-масову роботу в закладах загальної середньої освіти, та недостатнім рівнем сформованості готовності випускників до цієї роботи;

- необхідністю володіння майбутніми учителями фізичного виховання знаннями, вміннями та навичками щодо ефективного здійснення спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах України та нерозробленістю змісту, форм, методів і засобів цієї підготовки фізкультурних кадрів;

- зростаючими вимогами до професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури, яка формується у закладах вищої освіти, та необхідністю врахування позитивних здобутків історико-педагогічних надбань у підготовці студентів до спортивно-масової роботи.

Актуальність, потреба у ретроспективному дослідженні накопиченого досвіду підготовки майбутніх учителів фізичного виховання, можливостей творчого використання історичних надбань зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: **«Підготовка майбутніх учителів фізичного**

виховання до спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах України другої половини ХХ – початку ХХІ століття».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано у Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка згідно з комплексним тематичним планом досліджень за темою: «Підготовка майбутніх учителів фізичного виховання до спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах України (Державний реєстраційний номер 1207).

Тема дисертації затверджена Вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол № 1 від 23 січня 2014 року) та узгоджено у бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні (протокол № 9 від 23 грудня 2014 року).

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні процесу розвитку теорії і практики підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах України другої половини ХХ – початку ХХІ століття, актуалізації історичного досвіду.

Для досягнення поставленої мети були поставлені такі **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати стан розроблення проблеми в науковій літературі та охарактеризувати базові поняття дослідження.

2. Охарактеризувати розвиток фізичного виховання і спортивно-масової роботи з учнями українських загальноосвітніх шкіл другої половини ХХ – початку ХХІ століття, визначити форми організації спортивно-масової роботи в українських загальноосвітніх школах зазначеного періоду.

3. Обґрунтувати процес розвитку теорії і практики підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах України другої половини ХХ – початку ХХІ століття.

4. Визначити особливості змісту, форм і методів підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах України відповідно до обраного періоду.

5. Актуалізувати історичний досвід підготовки майбутніх учителів фізичного виховання з метою впровадження його у закладах вищої освіти України.

Об'єкт дослідження – освітній процес підготовки майбутніх учителів фізичного виховання другої половини ХХ – початку ХХІ століття.

Предмет дослідження – розвиток теорії і практики підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах України другої половини ХХ – початку ХХІ століття.

Хронологічні межі дослідження охоплюють другу половину ХХ – початок ХХІ століття. Нижня межа зумовлена низкою подій, які започаткували становлення спортивно-масової роботи в Україні. Педагогічну цінність становить вивчення досвіду запровадження й застосування комплексу ГПО, як основи системи фізичної культури та спорту різновікових школярів у

вітчизняних загальноосвітніх школах (1961 – 1971 рр.). Кінцева межа дослідження збігається з початком розробки і впровадження Державних стандартів початкової, базової й повної освіти та Державного стандарту вищої освіти, прийняттям «Національної доктрини розвитку фізичної культури і спорту (2004), в яких передбачено підготовку майбутніх учителів фізичного виховання до спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах України.

Джерельна база дослідження ґрунтується на відборі й всебічному вивченні педагогічних, психологічних і методичних праць вітчизняних і закордонних дослідників. Фактологічний матеріал дисертації становлять документи й матеріали Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника, фондів Львівської обласної науково-педагогічної бібліотеки, Національної бібліотеки України імені В. Вернадського.

Значною частиною опрацьованих наукових джерел є вітчизняна педагогічна, психологічна і методична література: монографії, дисертації й автореферати дисертацій, навчальні програми, підручники та навчально-методичні посібники, а також довідково-бібліографічні видання.

Положення дисертації ґрунтується на нормативних документах: Конституції України (1996) Законі України «Про фізичну культуру і спорт» (1993), Цільовій комплексній програмі «Фізичне виховання – здоров'я нації» (1998), Національній доктрині розвитку фізичної культури і спорту (2004), Концепції загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012 - 2016 роки (2011), Національній стратегії з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація» (2016), Державній цільовій соціальній програмі розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 рок» (2017).

Підґрунтям для дослідження стали документи освітньо-законодавчої бази України: Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття) (1994), Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті (2002), Державна програма «Вчитель» (2002), Закон України «Про освіту» (2017), Закон України «Про вищу освіту» (2014). Окрему групу в контексті дослідження становлять матеріали періодичних видань (педагогічні та фахові журнали, збірники наукових праць, інформаційні збірники тощо).

До наукового обігу введено невідомі та маловідомі документи й матеріали, які характеризують основні напрями підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах України зазначеного періоду.

Для досягнення мети дослідження й розв'язання поставлених завдань було використано сукупність узгоджених і взаємодоповнювальних **методів дослідження**, зокрема: пошуково-бібліографічний аналіз, історико-системний аналіз, порівняння з метою аналізу стану розроблення проблеми в науковій літературі та характеристик базових понять дослідження; ретроспективний аналіз з метою характеристики розвитку фізичного виховання і спортивно-масової роботи з учнями українських загальноосвітніх шкіл другої половини

XX – початку XXI століття; порівняльно-типологічний та порівняльно-історичний методи з метою виявлення відмінностей між змістом, формами, методами та засобами спортивно-масової роботи у різні її періоди; класифікація з метою визначення форм організації спортивно-масової роботи в українських загальноосвітніх школах зазначеного періоду; історико-компаративний аналіз з метою обґрунтування процесу розвитку теорії і практики підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах України другої половини XX – початку XXI століття; систематизація й узагальнення для визначення особливостей змісту, форм, методів підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах України відповідно до обраного періоду; системний аналіз для актуалізації історичного досвіду підготовки майбутніх учителів фізичного виховання з метою впровадження його у закладах вищої освіти.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *вперше* на основі цілісного дослідження обґрунтовано процес розвитку теорії і практики підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах України другої половини XX – початку XXI століття; подано авторську періодизацію цього процесу відповідно до I періоду (1960 - 1990 рр.) та II періоду (1991 - 2011 рр.); визначено особливості змісту, форм і методів підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах України відповідно до обраного періоду, ефективність яких підтверджувала готовність випускників до здійснення спортивно-масової роботи, на основі сформованих у них загальних, педагогічних і культурно-мовленнєвих здібностей та професійно-педагогічних якостей, наявності професійно орієнтованих знань, умінь і навичок, володіння ціннісним ставленням до спортивно-масової роботи у вітчизняних загальноосвітніх школах, визнанні власної відповідальності за професіоналізм у сфері спортивно-масової роботи зі школярами;

– *уточнено* тлумачення понять «підготовка майбутніх учителів фізичного виховання до спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах України другої половини XX – початку XXI століття» та «готовність майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах України другої половини XX – початку XXI століття»;

– *удосконалено* форми організації спортивно-масової роботи в українських загальноосвітніх школах обраного періоду;

– *узагальнено* погляди вітчизняних науковців на введення українських народних ігор у спортивно-масову роботу, яке сприяло патріотичному вихованню учнів і розвитку у них: громадянської активності, відповідальності, розвиненого почуття людської гідності, розуміння і сприйняття української ідеї, готовність до захисту Вітчизни, пошани до народних історичних традицій, любов до рідної культури, національних святинь і обрядів, дбайливе

ставлення до національних багатств і рідної природи, збереження та зміцнення власного здоров'я і здоров'я однолітків;

– *подальшого розвитку* набули теоретичні положення щодо особливостей організації та проведення спортивно-масової роботи з учнями загальноосвітніх шкіл.

Практичне значення одержаних результатів визначається тим, що сформульовані положення й висновки дозволяють урізноманітнити освітній процес підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вітчизняних закладах вищої освіти.

Матеріали дисертаційного дослідження можуть бути використані у навчально-виховному процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вітчизняних закладах вищої освіти у процесі викладання навчальних дисциплін «Теорія і методика фізичного виховання та оздоровчих технологій», «Історія фізичної культури», «Фізичне виховання з методикою викладання» та «Педагогіка спорту», а також у системі підвищення кваліфікації вчителів фізичної культури.

Основні положення та результати дослідження **впроваджено** у навчальний процес Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (довідка № 906 від 23.03.2018 р.), Дрогобицького державного університету імені Івана Франка (довідка № 315 від 20.03.2018 р.), Криворізького державного педагогічного університету (довідка № 09/1-102/3 від 15.03.2018 р.), Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (довідка № 78/03-а від 20.03.2018 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні результати та теоретичні положення дисертаційного дослідження висвітлено та обговорено на: *міжнародних науково-практичних конференціях*: III Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи» (Дрогобич, 2015); Міжнародній науково-практичній конференції «Ключові аспекти розвитку сучасної науки» (Ужгород, 2017); II Міжнародній науково-практичній конференції «Фундаментальні та прикладні дослідження: сучасні науково-практичні рішення та підходи» (Баку-Ужгород-Дрогобич, 2017); III Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми та перспективи розвитку освіти» (Львів, 2017); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми реформування системи виховання та освіти в Україні» (Львів, 2017); III Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції розвитку освіти і науки в інтердисциплінарному контексті» (Ченстохов – Ужгород – Дрогобич, 2018); *на науково-практичному семінарі*: VIII Міжнародному науково-практичному семінарі «Дошкольное образование: опыт, проблемы, перспективы». (Барановичи (Беларусь), 2017); *на Всеукраїнській науковій конференції* «Підвищення якості освіти: стан, проблеми, перспективи» (Кривий ріг, 2017).

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки дисертаційного дослідження відображено в 16 публікаціях, серед яких: 7 статей у наукових фахових виданнях України, 1 стаття у зарубіжних наукових періодичних

виданнях, 8 статей у збірниках матеріалів і тез науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (291 найменування), 15 додатків на 46 сторінках. Повний обсяг роботи становить 282 сторінки, з них 11 сторінок анотації та 192 сторінки основного тексту. Дисертація містить 8 таблиць.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дослідження обраної проблеми; визначено мету, завдання дослідження, об'єкт і предмет; розкрито його наукову новизну та практичне значення; подано інформацію про апробацію та впровадження результатів дослідження, публікації та структуру дисертації.

У першому розділі «**Теоретичні засади підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах України другої половини ХХ – початку ХХІ століття**» нами розкрито процес підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до спортивно-масової роботи у вітчизняних загальноосвітніх школах другої половини ХХ – початку ХХІ століття як науково-педагогічну проблему; подано ретроспективний аналіз розвитку фізичного виховання і спортивно-масової роботи з учнями українських загальноосвітніх шкіл другої половини ХХ – початку ХХІ століття; охарактеризовано базові поняття дослідження; розкрито форми спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах України в окреслений період.

Здійснений історико-системний аналіз законодавчо-нормативних документів, психолого-педагогічної і методичної літератури, літератури з фізичної культури засвідчив, що підготовка майбутніх учителів фізичного виховання до спортивно-масової роботи пов'язується з наявністю й рівнем оволодіння ними професійно орієнтованими знаннями, вміннями, навичками та особистісними якостями.

Дослідники (О. Ажиппо, П. Джуринський, Є. Захаріна, Л. Іванова, О. Проніков, Н. Степанченко, Л. Сущенко, О. Тимошенко, Б. Шиян та ін.) вказують, що вагомими показниками, які характеризують результат професійної підготовки випускників є якість знань, високий рівень розвитку загальнопедагогічних, методичних і спеціальних умінь, належна фізична підготовленість, активна участь у громадському житті, а також шанобливе ставлення до учнів різного віку та своєї професії.

Нами висвітлено роль і місце комплексу ГПО, який був започаткований в Україні у 30-х рр. ХХ ст., у період з 1960 – 70-х рр. і до 90-х рр. ХХ століття. На різних етапах розвитку науково-методичної думки щодо характеристики комплексу ГПО та БГПО присвячували свої праці вчені М. Зубалій, М. Козуб, Т. Круцевич, О. Леонов, Б. Мінаєв та Б. Шиян, С. Присяжнюк, А. Цьось та ін.

Вказано, що дослідники більше зосереджувалися переважно на історії розвитку вітчизняних фізичної культури та фізичного виховання, а історії спортивно-масової роботи приділялося недостатньо уваги.

За незалежної України науковці (В. Ареф'єв, Р. Бєлов, В. Грубник, В. Єрмолова, Л. Іванова, О. Кругляк, Т. Круцевич, В. Папуша, Л. Сущенко, А. Лєськів, Н. Андрощук, С. Механошин та А. Дзюбановський, В. Цибульська та Г. Безверхня, А. Цьось, Г. Балахнічова та Л. Заремба, С. Цвек та ін.), видрукували методичні поради та рекомендації для учнів різного віку щодо розвитку фізичної культури та спорту, а також розглянули позаурочні й позакласні форми спортивно-масової роботи зі школярами.

Науковці (В. Валієва, А. Граф, Л. Іванова, Т. Круцевич, О. Лєонов, Б. Максимчук, Б. Мінаєв і Б. Шиян, М. Фридман та ін.) вказують, що до спортивно-масової роботи з учнями належать заняття у спортивних секціях, гуртках, спортивні змагання, спортивні свята, ігри, конкурси, вікторини, естафети.

Охарактеризовано базові поняття дослідження, до яких віднесено такі поняття, як «підготовка», «професійна підготовка», «професійна підготовка фахівців фізичного виховання і спорту», «готовність», «готовність майбутніх учителів до спортивної діяльності», «вчитель», «фізична культура», «фізичне виховання», «спорт», «дитячий спорт», «дитячо-юнацький спорт», «спорт для всіх», «масовий спорт», «спортивно-масова робота», «діяльність», фізкультурно-спортивна діяльність та «спортивно-масова діяльність».

Підготовка майбутніх учителів фізичного виховання до спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах України другої половини ХХ – початку ХХІ століття розглядається як процес оволодіння студентами професійно орієнтованими знаннями, вміннями та навичками, якостями, досвідом з метою здобуття кваліфікація, яка дозволяла б ефективно проводити масові спортивні заходи для школярів, формувати їх здоровий спосіб життя, організувати активний відпочинок і розвивати рухові якості.

Готовність майбутніх учителів фізичного виховання до спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах України другої половини ХХ – початку ХХІ століття розглядається як результат професійної підготовки та інтегративне стійке утворення зі сформованих фізичних, розумових і моральних якостей, яке характеризується соціально-нормативним рівнем перетворення суспільних відносин у систему функцій особистості, визначаючи її ставлення до результативності діяльності, пов'язаної з розвитком фізкультурного руху школярів, залученню їх до систематичних занять фізичною культурою і спортом, підвищенням рівня їх фізичної підготовленості і зміцненням стану здоров'я.

Організація спортивно-масової роботи у вітчизняних загальноосвітніх школах зазначеного періоду регламентувалася комплексними програмами з фізичної культури та спортивно-масової роботи, основним завданням яких було забезпечення оптимального рівня фізичної працездатності учнів у режимі навчального дня. У програмах визначається ступінь оволодіння технікою

рухової діяльності, яка включає знання, вміння й навички з легкої атлетики, акробатики, гімнастики та інших видів спорту.

Відповідно до програми з фізичного виховання та спорту в загальноосвітніх школах I – III ступенів, існувала система вправ для формування рухових умінь і навичок та розвитку фізичних якостей – сили, витривалості, швидкості (пружності), гнучкості, спритності учнів. Ці вправи використовувалися під час занять у спортивних секціях і гуртках із різновіковими учнями.

На основі аналізу літератури з фізичної культури (В. Грубник, О. Давиденко та Г. Смолюс, А. Леськів, Н. Андрощук, С. Механошин та А. Дзюбановський, В. Папуша, А. Цьось, Б. Шиян та ін.) було визначено найпоширеніші форми організації спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах України зазначеного періоду: спортивні секції для учнів різного віку; спортивні змагання; спортивні і фізкультурні свята, конкурси, естафети, вікторини; шкільні заходи в режимі навчального дня (гімнастика до початку занять, фізкультхвилинки та фізкультпаузи на інших уроках); фізичні вправи та рухливі ігри на перервах (рухливі перерви); щоденні фізкультурні заняття у групах продовженого дня; щомісячні «Дні здоров'я і спорту» в школах; туристичні походи для різновікових школярів.

Підкреслено, що основними завданнями спортивно-масових заходів є: пропаганда фізичної культури; формування здорового способу життя учнів; отримання певних знань із теорії й методики спортивного тренування; оволодіння технікою різноманітних рухів; підвищення рівня фізичної підготовленості учнів; розвиток і вдосконалення їх фізичних здібностей; набуття навичок самостійних занять фізичними вправами.

У цей період було накопичено значний досвід проведення спортивних змагань у школах, зокрема: «Веселі старты», «Старты надій», «Малі Олімпійські ігри» тощо, для яких розроблялися сценарії, залучали бажаючих до участі у них, дотримуватися традиційного ритуалу відкриття та закриття спортивних змагань, чіткого виконання плану сценарію й об'єктивного суддівства, а також нагородження переможців змагань та фізкультурного активу школи.

Науковці (О. Ващенко, В. Єрмолаєва та Л. Іванова; Е. Вільчковський та О. Курок; Є. Приступа, В. Левків, М. Лук'янченко та О. Слімаковський; А. Цьось та ін.) вказували, що у загальноосвітніх школах незалежної України поступово відроджувалося проведення українських народних ігор.

Нами вказано, що позитивні здобутки історичного досвіду слід творчо використовувати під час організації і проведення спортивно-масової роботи з учнівською молоддю в сучасних вітчизняних закладах загальної середньої освіти.

У другому розділі «Зміст, форми та методи підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до організації та проведення спортивно-масової роботи з учнями загальноосвітніх шкіл України (друга половина XX – початок XXI століття)» охарактеризовано зміст підготовки майбутніх

учителів фізичного виховання для вітчизняних загальноосвітніх шкіл (друга половина ХХ – початок ХХІ століття); розкрито форми та методи підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах України у відповідний період.

Нами проаналізовано навчальні плани підготовки вчителів фізичного виховання досліджуваного періоду, які були розподілені на два блоки. До першого блоку віднесено навчальні плани підготовки майбутніх учителів фізичного виховання таких років, як: 1950 р., 1960 р., 1970 р., 1980 р. та 1990 р. Другий блок містить навчальні плани підготовки майбутніх учителів фізичного виховання за 2000 р., 2005 р., 2010 р., 2015 р., 2016 р. та 2017 р. Кожен блок містив такі цикли дисциплін: спортивні дисципліни; теорія і методика фізичного виховання; управління у сфері фізичного виховання і спортивно-масової роботи; психолого-педагогічні; медико-біологічні та гуманітарні дисципліни.

Акцентовано увагу на тому, що в розглянутий період викладачами вищих навчальних закладів значна увага приділялася розробленню форм, методів і засобів навчання майбутніх учителів фізичного виховання до організації спортивно масової роботи зі школярами. Так, для підготовки майбутніх учителів фізичного виховання зі спортивно-масової роботи учнів загальноосвітніх шкіл України окресленого періоду використовувався *метод «портфоліо»*. Студенти повинні були зібрати матеріал для свого портфоліо з організації та проведення спортивно-масової роботи з учнями загальноосвітніх шкіл України, враховуючи набутий досвід при проходженні педагогічної практики: законодавчі та нормативні документи про освіту, фізичне виховання, спорт, спортивно-масову роботу; навчальні програми з фізичної культури різних років; інформацію з навчальних й методичних посібників з організації та проведення спортивно-масової роботи зазначеного періоду; з періодики: «Спортивна газета» (60 – 90-ті рр. ХХ ст.); журнал «Фізкультура і спорт» (60 – 80-ті рр. ХХ ст.); з журналів: «Фізичне виховання в рідній школі»; «Фізичне виховання в школах України» тощо; плани й конспекти занять спортивних секцій, спортивних гуртків; сценарії спортивних змагань, спортивно-фізкультурних свят; критерії оцінювання навчальних досягнень учнів із фізичного виховання.

Нами розглянуто когнітивно-рефлексивний, змістово-процесуальний та результативно-оцінювальний компоненти підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до спортивно-масової роботи з учнями загальноосвітніх шкіл. Когнітивно-рефлексивний компонент підготовки майбутніх учителів фізичного виховання характеризує знання студентів щодо ефективного здійснення до спортивно-масової роботи з учнями українських загальноосвітніх шкіл. Змістово-процесуальний компонент підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до спортивно-масової роботи з учнями загальноосвітніх шкіл включає оволодіння ними змістом, вміннями й навичками спортивно-масової роботи зі школярами різного віку.

Виокремлено загальнодидактичні, методичні та спеціальні вміння й навички студентів, до яких віднесено: 1) Організаційні (вміння організувати та проводити спортивно-масову роботу серед школярів; прорекламувати роботу спортивних секцій, організувати проведення рухливих і спортивних ігор); 2) Конструктивні (складання планів проведення спортивних секцій, заходів, свят тощо); 3) Прогнозувальні (вміння передбачати результати спортивно-масової діяльності); 4) Комунікативні (вміння спілкуватися, володіти культурою мови та спортивною термінологією).

Результативно-оцінювальний компонент підготовки майбутніх учителів фізичного виховання вказує на результат цього процесу, яким є сформована готовність майбутніх учителів фізичного виховання до спортивно-масової роботи з учнями вітчизняних загальноосвітніх шкіл.

Вказано, що спортивно-масова робота повинна відповідати таким принципам навчання, як: актуальність; добровільність; всебічний та гармонійний розвиток дитини (поєднання фізичного, розумового, морального і фізичного розвитку); різнобічність, свідомість; поступовість; міцність засвоєних знань і формування навичок; законність; конкретність; оптимальність; виконання.

Підкреслено, що головною метою національного виховання є створення таких педагогічних умов, при яких в учнів формується віра в українську ідею, в основі якої лежить служіння Україні через набуття соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, його національної ментальності, своєрідності світогляду; виховання здатності зберігати свою національну ідентичність; досягнення високої культури міжнародних взаємин; розвиток духовних, фізично досконалих, різнобічно розвинених особистостей. Втіленню цієї ідеї в життя сприяли шкільні спортивні та фізкультурно-художні свята. Тематика їх була різноманітна: «Козацька слава», «Козацькому роду – нема переводу», «Щасливо жити – зі спортом дружити» тощо. Шкільні фізкультурно-художні свята відігравали значну роль у формуванні естетичних почуттів учнівської молоді, присвячуються спортивним змаганням, зустрічам з відомими спортсменами тощо.

Однією з важливих складових у сфері практичного вирішення завдань модернізації системи фізичного виховання в загальноосвітніх навчальних закладах було запровадження нового фізкультурно-оздоровчого комплексу школярів України «Козацький гарт».

Нами вказано, що у процесі проведення спортивно-масової роботи з учнями загальноосвітніх шкіл з метою розвитку у них фізичних якостей використовувалися загальнодидактичні і спортивні методи навчання.

Виявлено, що під час закріплення та вдосконалення рухових дій школярів застосовувалися такі групи загальнодидактичних методів, як: словесні, наочні та практичні. Словесні й наочні методи, які враховували специфіку спортивно-масової роботи, використовувалися при безпосередньому виконанні рухів і при підготовці до них. Важливе значення мали практичні методи рухового характеру для формування фізичних якостей учнів.

Методи спортивно-масової роботи у загальноосвітніх школах окресленого періоду визначалися відповідними рекомендаціями та пояснювальними записками до програм з фізичного виховання школярів.

Нами вказано, що, починаючи із середини ХХ століття, у вітчизняних загальноосвітніх школах поширеними були такі спортивні методи спортивно-масової роботи, як: повторення дій, рухів (багаторазове повторення окремих дій у вправах, рухів під час гри або на заняттях спортивних секцій чи гуртків); змінний метод, який побудований на ігрових діях і зміну фізичних вправ, які передбачають значне напруження, на фізичні вправи з незначним навантаженням і невеликою тривалістю їх виконання; інтервальний метод, який застосовується для розвитку швидкісно-силової витривалості та полягає у багаторазовому повторенні короткочасних вправ із точно визначеною їх тривалістю і відпочинком між ними на кожному занятті спортивної секції чи гуртка; коловий метод (колова форма тренування), який складається з різноманітних загальних методів, а іноді й з усіх.

Шляхи підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах України досліджуваного періоду включали опрацювання змісту, вибір форм і методів навчання, забезпечували виховний характер спортивно-масової роботи зі школярами відповідно до рівня розвитку їх рухових якостей. Вказано, що це зумовило потребу в удосконаленні підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до організації і проведення спортивно-масової роботи зі школярами та у використанні досвіду окресленого періоду у сучасних закладах загальної середньої освіти.

У третьому розділі «**Особливості підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах України (1991- 2011 рр.)**» охарактеризовано використання навчальних засобів та обладнання під час спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах України; розкрито перспективи впровадження передового досвіду для вдосконалення підготовки майбутніх учителів фізичного виховання в аспекті спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах України.

Нами вказано, що до навчальних засобів та обладнання, які використовуються під час спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах України, належать: друковані матеріали, відео та аудіоматеріали, спортивний інвентар, натуральні об'єкти, моделі, технічні засоби навчання, програмно-апаратне обладнання. Окрему групу засобів навчання становлять набори інструментів та спеціального обладнання для фізичного виховання і спортивно-масової роботи. Підкреслено необхідність оснащення навчальними засобами нового покоління, зокрема мультимедійними апаратними і програмними засобами, комп'ютерами, мультимедійними дошками, екранами тощо.

Акцентовано увагу на тому, що, на жаль, є проблемними питання щодо створення належної матеріально-технічної бази, наявності навчального

обладнання та спортивного інвентарю для багатьох сучасних вітчизняних закладів середньої освіти.

Використання порівняльно-типологічного та порівняльно-історичного методів сприяло виявленню відмінностей між змістом, формами, методами та засобами спортивно-масової роботи у різні її періоди. Порівняльно-типологічний метод уможливив з'ясування схожості генетично не пов'язаних об'єктів, як наслідку взаємовпливу спортивних явищ (наприклад, ідей «спорту для всіх» та «широкої масовості у спортивній роботі»).

Порівняльно-історичний метод сприяв фіксації схожості між спортивними явищами на основі спільності їх походження (становлення й розвитку національних видів спорту, як підтвердження неперервності сучасної української спортивно-масової роботи).

Упродовж дослідження було охарактеризовано спортивні змагання з національних видів спорту, а саме: бойовий гопак, квадрат, ковінки, рукопаш-гопак, спас, цур, фрі-файт.

З позицій сьогодення, як ніколи, на часі вдосконалення системи Олімпійського руху серед школярів, ознайомлення з його принципами та засадами, популяризація досягнень видатних олімпійців, насамперед вітчизняних. Для цього слід проводити конкурси на кращі реферат і малюнок на спортивну тему, тести на знання олімпійського руху тощо.

Досліджено, що використання нових спортивних термінів «поліатлон» і «тріатлон» порівняно з окресленими у дослідженні назвами сприяє розширенню світогляду учнів та збагаченню їхнього мовлення новою лексикою. Змагання під назвою «поліатлон» (чотириборство, п'ятиборство тощо) є доступним для дітей, починаючи з восьми років, а тріатлон (три види спорту: біг; плавання й велогонки) можна запроваджувати з учнівською молоддю старшого віку.

На основі вивченого досвіду організації та проведення шкільних позакласних заходів досліджуваного періоду запропоновано в сучасних закладах загальної середньої освіти вдосконалювати такі заходи, як: декади спортивно-масової роботи у школі, що включають різноманітні спортивні змагання, конкурс малюнків про спорт та здоровий спосіб життя, «Дні спорту», «Дні здоров'я», спортивні свята, спортивні вечори, спортивні конкурси, спортивні вікторини, спортивні фестивалі тощо.

Відстежено відродження традиційних спортивних змагань та впровадження їх у сучасну школу («Веселі старти», «Старти надій», «А нумо, хлопці!»; «А нумо, дівчата!»), літніх (зимових) малих олімпійських ігор. Нового змісту набувають і загальновідомі колись змагання «Золота шайба» і «Шкіряний м'яч».

Існувала потреба продовжувати й удосконалювати проведення таких шкільних спортивних свят, як: «Тато, мама і я – наша спортивна сім'я», «Свято Спорту», «Ми – юні спортсмени-олімпійці», «М'яч удачі» тощо.

Нами вказано, що у підготовці майбутніх учителів фізичної культури домінантою постає застосування інноваційних технологій у спортивно-масовій

роботі з учнями загальноосвітніх шкіл України. Це надає можливість майбутнім учителям фізичного виховання оволодівати новим педагогічним мисленням, новими підходами до організації і проведення спортивно-масової роботи з учнями, сприяючи їхньому гармонійному розвитку.

Реалізація досвіду спортивно-масової роботи спрямована на творчу співпрацю колективу вчителів, батьків та учнів школи, формування освітнього простору «дитина – батьки – вчителі – соціум». Очікуваними результатами мають стати реальні досягнення учнів у спорті, підвищення рівня їх навчальних досягнень та фізичного розвитку, бажання випускників пов'язати своє майбутнє з професією у сфері фізичної культури та спорту.

До особливостей підготовки майбутніх учителів до спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах України (1990 - 2011 рр.) віднесено: переорієнтацію завдань спортивних секцій на формування гармонійних різнобічно розвинених особистостей; відповідність усіх компонентів освітньої системи: законодавча база – програма – навчальні посібники – спортивна матеріально-технічна база; узгодження соціального замовлення: для держави – виховання працездатного здорового-працівника, для української спільноти – виховання патріота; найновіше методичне забезпечення спортивно-масової роботи та фізичного виховання в урочний і позаурочний час відповідно до сучасних освітніх мети і завдань.

ВИСНОВКИ

У дослідженні обґрунтовано процес розвитку теорії і практики підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах України другої половини ХХ – початку ХХІ століття, актуалізовано історичний досвід підготовки майбутніх учителів фізичного виховання з метою впровадження його у закладах вищої освіти України.

1. На основі історико-компаративного аналізу з'ясовано стан розроблення проблеми в науковій літературі. Вказано, що підготовка майбутніх учителів фізичного виховання до спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах України другої половини ХХ – початку ХХІ століття була спрямована на: оновлення змісту, форм, методів і засобів навчання студентів щодо організації спортивно-масової роботи з учнівською молоддю; визначення провідної ролі спортивно-масової роботи, як одного із важливих факторів здорового способу життя та профілактики захворювань; удосконалення педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичного виховання; формування гуманістичних цінностей студентів і спрямування їх зусиль на всебічний гармонійний розвиток учнів; формування національно-патріотичних почуттів в учнів (на основі національних видів спорту), позитивного іміджу школи в державі, а держави – у світовому співтоваристві; розвиток та вдосконалення рухових якостей школярів. Підготовка майбутніх учителів фізичного виховання до спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах України другої половини ХХ – початку ХХІ століття розглядається як процес оволодіння студентами професійно орієнтованими знаннями, вміннями

та навичками, якостями, досвідом з метою здобуття кваліфікації, яка дозволяла б ефективно проводити масові спортивні заходи для школярів, формувати їх здоровий спосіб життя, організувати активний відпочинок і розвивати рухові якості. Готовність майбутніх учителів фізичного виховання до спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах України другої половини ХХ – початку ХХІ століття розглядається як результат професійної підготовки та інтегративне стійке утворення зі сформованих фізичних, розумових і моральних якостей, яке характеризується соціально-нормативним рівнем перетворення суспільних відносин у систему функцій особистості, визначаючи її ставлення до результативності діяльності, пов'язаної з розвитком фізкультурного руху школярів, залученню їх до систематичних занять фізичною культурою і спортом, підвищенням рівня їх фізичної підготовленості і зміцненням стану здоров'я.

2. Охарактеризовано розвиток фізичного виховання і спортивно-масової роботи з учнями українських загальноосвітніх шкіл другої половини ХХ – початку ХХІ століття. Вказано, що комплекс ГПО став основою спортивного виховання школярів різного віку, формування рухових умінь та навичок і забезпечував вдосконалення їх фізичних можливостей. У 60 - 70-ті роки ХХ століття, окрім складання нормативів ГПО, значний інтерес викликали такі масові змагання, як «Веселий дельфін» (відомий із 1962); «Золота шайба» і «Шкіряний м'яч» (1964); «Олімпійські надії» (1965); «Сила і грація» (1966) тощо. З успіхом проходила військово-спортивна гра «Зірниця», організована серед школярів із 1967 року. Популярною була і ще одна військово-спортивна гра – «Орлятко». Акцентовано увагу на тому, що з середини 70-х рр. ХХ століття з'явилися нові види спортивних змагань школярів, зокрема «Старти надій» і «Веселі старты», основною метою яких було перенесення центру спортивно-масової роботи у загальноосвітні школи, у класи. У цих змаганнях брали участь діти середнього шкільного віку (IV – VII класи). Старты надій проводилися за принципом багатоборства і включали вправи з гімнастики, легкої атлетики, плавання та стрільби. Забезпечувався прикладний характер фізичного виховання і спортивно-масової роботи, створювалися передумови для практичного оволодіння учнівською молоддю різноманітними формами життєдіяльності, її підготовки до захисту Вітчизни. Встановлено, що для організації і проведення спортивно-масової роботи у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття існували її різноманітні форми, які, до речі, практикуються і сьогодні у закладах загальної середньої освіти України. Це, зокрема: спортивні секції для учнів різного віку; спортивні змагання; спортивні і фізкультурні свята, конкурси, естафети, вікторини; шкільні заходи в режимі навчального дня (гімнастика до початку занять, фізкультхвилинки та фізкультпаузи на інших уроках); фізичні вправи та рухливі ігри на перервах (рухливі перерви); щоденні фізкультурні заняття у групах продовженого дня; щомісячні «Дні здоров'я і спорту» в школах; туристичні походи для різновікових школярів. Розгляд та аналіз занять у спортивних секціях і гуртках підтвердив, що їх відмінність від уроків

фізичного виховання є мета, завдання та принципи навчання. Вказано на значну роль спортивних змагань під час організації та проведення спортивно-масової роботи як форми досягнення значного спортивного результату школярами та форми здорового відпочинку й розваги.

Обґрунтовано процес розвитку теорії і практики підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах України другої половини ХХ – початку ХХІ століття. Подано авторську періодизацію цього процесу відповідно до I періоду (1960 - 1990 рр.) та II періоду (1991 - 2011 рр.). Аналіз законодавчих і нормативних документів показав, що протягом досліджуваних періодів раз у п'ять років створювалися Державні стандарти (Державний стандарт початкової, базової і повної освіти, зі змінами; Державний стандарт вищої освіти); постійно вдосконалювалися Програми з фізичного виховання, які мали за мету організаційно та методично забезпечувати якість роботи вчителів фізичного виховання. Професорсько-викладацький склад вищих навчальних закладів спрямував зусилля майбутніх учителів фізичного виховання на: підвищення рівня їх професійно орієнтованих знань та вміння працювати в нових соціально-економічних умовах; залучення дітей та учнівської молоді до спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах України; здійснення контролю за станом здоров'я та профілактикою травматизму; підвищення зацікавленості учнів до занять різними видами спорту, у тому числі й національними; збільшення поінформованості та обізнаності учнів щодо формування здорового способу життя та профілактики негативних явищ; залучення школярів (віком від 6 до 18 років) до занять у спортивних секціях і спортивних гуртках у загальноосвітніх школах; ефективне проведення шкільних позанавчальних заходів (спортивних змагань, свят, вечорів, конкурсів, естафет, вікторин тощо). Вказано, що на початку ХХІ століття перед вищою фізкультурною освітою поставили нові вимоги до підготовки вчителів фізичного виховання, які мають здійснювати організацію та проведення спортивно-масову роботу зі школярами. Перший період характеризувався розвитком системи підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до спортивно-масової роботи з учнями, яка враховувала практичні потреби суспільства в повноцінній фізичній підготовленості учнівської молоді; спрямуванням спортивно-масової роботи у вітчизняних освітніх закладах на підвищення рівня рухової активності й спортивної майстерності, організацію змістовного дозвілля учнів і налагодження взаєморозуміння між учнями і класами. Другий період характеризувався формуванням нової генерації майбутніх учителів фізичного виховання, розвитком національних культурних традицій, урахуванням пріоритетних напрямків спортивно-масової роботи з учнями та акцентуванням уваги на проведенні українських народних ігор і забав.

3. Визначено особливості змісту, форм і методів підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах України відповідно до обраного періоду. Аналіз начальних планів підготовки майбутніх учителів фізичного виховання показав,

що в означених періодах студенти вивчали та оволодівали знаннями, вміннями та навичками з певних циклів дисциплін, а саме: спортивні дисципліни; теорія і методика фізичного виховання; управління у сфері фізичного виховання і спортивно-масової роботи; психолого-педагогічні; медико-біологічні та гуманітарні дисципліни. Ознайомлення майбутніх учителів фізичного виховання з методами спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах зазначеного для дослідження періоду здійснювалося під час викладання лекцій та проведення семінарських і практичних занять. Під час проведення педагогічної практики удосконалювався досвід студентів щодо цієї роботи. Підготовка майбутніх учителів фізичного виховання у вітчизняних вищих навчальних закладах передбачала застосування відповідних методів навчання з поступовим переходом від репродуктивних до проблемно-пошукових, проведення ділових та рольових ігор, розв'язання професійних завдань і ситуацій, виконання самостійних творчих завдань. В освітньому процесі підготовки майбутніх учителів фізичного виховання використовували такі форми і методи навчання, як: проблемна лекція, лекція – конспект, лекція – диспут, лекція – діалог, лекція – дискусія; проблемно – пошукова лекція; лекція зі зворотним зв'язком; семінари – конкурс знань про спорт; конкурс – спортивна гра; спортивне свято; диспут; прес-конференція; пошукова бесіда; дискусія тощо. Вказано, що серед новітніх педагогічних технологій, які почали використовуватися на початку ХХІ століття, популярними стали дискусії, диспути, проблемні лекції, метод проектів, метод «портфоліо» тощо.

4. Актуалізовано історичний досвід підготовки майбутніх учителів фізичного виховання з метою впровадження його у закладах вищої освіти України. Вказано на доцільність проведення таких заходів, як: спрямування зусиль закладів загальної середньої освіти на відродження шкільного спорту та підвищення його престижу; модернізація системи спортивного тренування під час проведення спортивно-масової роботи з учнями; розширення мережі спортивних секцій, на заняттях яких необхідно здійснювати тренування школярів із різних видів спорту, у тому числі й національних; комп'ютерізація спортивно-масової роботи з учнями та використання комп'ютерів, телекомунікаційних мереж та Інтернету.

Однак дисертаційне дослідження не вичерпує всіх питань підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання до спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах України зазначеного періоду. Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у: застосуванні інформаційно-комунікаційних технологій для оптимізації підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вітчизняних закладах вищої освіти; впровадженні закордонного досвіду професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вищій школі; розробці навчальних посібників і методичних рекомендацій зі спортивно-масової роботи з учнями сучасних закладів загальної середньої освіти.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Турянська М. М. Фізичне виховання і спорт у сучасній школі: точки дотику / М. М. Турянська // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. «Педагогічні науки: реалії та перспективи» – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. – Вип. 50. – С. 258 - 261.

2. Турянська М. М. Шляхи підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до організації та проведення спортивно-масової роботи з учнями загальноосвітніх шкіл України у період кінця ХХ - початку ХХІ століття / М. М. Турянська // Збірник наукових праць «Педагогічні науки» – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2016. – Вип. LXXIV. – Том 1. – С. 63 - 68.

3. Турянська М. Підготовка майбутніх учителів фізичного виховання до спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах другої половини ХХ - початку ХХІ ст. як педагогічна проблема / М. Турянська // Щомісячний науково-педагогічний журнал «Молодь і ринок». – Дрогобич, 2017. – Вип. 144. – №1. – С. 127 - 131.

4. Турянська М. Конструювання системи фізичних вправ і підготовка майбутніх учителів фізичного виховання до її впровадження в загальноосвітні школи України протягом другої половини ХХ та початку ХХІ ст. / М. Турянська // Щомісячний науково-педагогічний журнал «Молодь і ринок». – Дрогобич, 2017. – Вип. 146. – №3. – С. 156 - 162.

5. Турянська М. М. Особливості підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до організації і проведення спортивно-масової роботи з учнями і молоддю загальноосвітніх шкіл України (кінець ХХ - початок ХХІ ст.) / М. М. Турянська // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 5. «Педагогічні науки: реалії та перспективи» – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. – Вип. 57. – С. 191 - 196.

6. Турянська М. Добір методів навчання для проведення спортивно-масової роботи з учнями загальноосвітніх шкіл України (II половина ХХ - початок ХХІ ст.) / М. Турянська // Щомісячний науково-педагогічний журнал «Молодь і ринок». - Дрогобич, 2017. – Вип. 152. – №9. – С. 169 - 173.

7. Турянська М. Рухливі та спортивні ігри як засіб формування інтересу учнів до спортивно-масової роботи в ЗОШ України (середина ХХ - початок ХХІ ст.) / М. Турянська // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. Серія : Педагогіка. – Вип. 116. – №3. – Одеса : Вид-во Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського, 2017. – С. 69-73.

Стаття у зарубіжному науковому періодичному виданні

8. Turańska M. Główne aspekty działalności sportowo-masowej w szkole współczesnej / M. Turyanska // Knowledge education law management – 2015. – Vol. - № 1. – P. 306 - 314.

Матеріали та тези науково-практичних конференцій

9. Турянська М. М. Проблема змісту й спрямованості фізичного виховання у сучасній школі / М. М, Турянська // Тези III Міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток сучасної освіти і науки : результати, проблеми, перспективи». - Дрогобич, 26 - 27 березня 2015 року. - С. 339 - 341.

10. Турянська М. М. Формування шляхів підготовки майбутніх учителів фізичного виховання спортивно-масової роботи з учнями в загальноосвітніх школах / М. М, Турянська // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Ключові аспекти розвитку сучасної науки». - Ужгород, 27 лютого 2017 року. - С. 37 - 40.

11. Турянська М. Особливості взаємозв'язку теоретичної та практичної підготовки вчителів фізичного виховання до організації і проведення спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах / М. М, Турянська // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Фундаментальні та прикладні дослідження: сучасні науково-практичні рішення та підходи». - Баку-Ужгород-Дрогобич, 10 березня 2017 року. - С. 439 - 441.

12. Турянская М. М. Проблема преемственности в формировании здорового образа жизни дошкольников, младших и старших школьников / М. М, Турянська // Сборник материалов VIII Международного научно-практического семинара «Дошкольное образование: опыт, проблемы, перспективы». - Барановичи (Беларусь), 23-24 марта 2017 года. - С. 215 - 216.

13. Турянська М. М. Компоненти готовності фізичного виховання майбутньому вчителю для проведення спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах України (кінець ХХ - початок ХХІ століття) / М. М, Турянська // Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми та перспективи розвитку освіти». - Львів, 30 - 31 березня 2017 року. - С. 22 - 24.

14. Турянська М. М. Шляхи та перспективи розвитку спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах / М. М, Турянська // Збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми реформування системи виховання та освіти в Україні». - Львів, 21 - 22 квітня 2017 року. - С. 104 - 106.

15. Турянська М. М. Проблеми професійної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання до організації та проведення спортивно-масової роботи з учнями / М. М, Турянська // Матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Підвищення якості освіти : стан, проблеми, перспективи». - Кривий ріг, 27 - 28 квітня 2017 року. – С. 159 - 161.

16. Турянська М. М. Цілеспрямованість і взаємодія форм спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах України в другій половині ХХ – початок ХХІ ст. / М. М, Турянська // Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні тенденції розвитку освіти і науки в

інтердисциплінарному контексті». – Ченстохов-Ужгород-Дрогобич, 29 - 30 березня 2018 року. – С. 366 - 367.

АНОТАЦІЇ

Турянська М. М. Підготовка майбутніх учителів фізичного виховання до спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах України (друга половина XX – початок XXI століття). – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2018.

Дисертація присвячена дослідженню підготовки майбутніх учителів до спортивно-масової роботи з учнями загальноосвітніх шкіл України другої половини XX – початку XXI століття. Вперше на основі цілісного дослідження обґрунтовано процес розвитку теорії і практики підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах України другої половини XX – початку XXI століття. Подано авторську періодизацію цього процесу відповідно до I періоду (1960 - 1990 рр.) та II періоду (1991-2011 рр.).

Визначено особливості змісту, форм і методів підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах України відповідно до обраного періоду, ефективність яких підтверджувала готовність випускників до здійснення спортивно-масової роботи, на основі сформованих у них загальних, педагогічних і культурно-мовленнєвих здібностей та професійно-педагогічних якостей, наявності професійно орієнтованих знань, вмінь та навичок, володіння ціннісним ставленням до спортивно-масової роботи у вітчизняних загальноосвітніх школах, визнанні власної відповідальності за професіоналізм у сфері спортивно-масової роботи зі школярами.

Уточнено тлумачення понять «підготовка майбутніх учителів фізичного виховання до спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах України другої половини XX – початку XXI століття» та «готовність майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах України другої половини XX – початку XXI століття». Удосконалено форми організації спортивно-масової роботи в українських загальноосвітніх школах обраного періоду.

Ключові слова: підготовка вчителів, майбутні вчителі фізичного виховання, спортивно-масова робота, загальноосвітні школи України.

Турянская М. М. Подготовка будущих учителей физического воспитания к спортивно-массовой работе в общеобразовательных школах Украины (вторая половина XX – начало XXI века). – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики. –

Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. – Киев, 2018.

Диссертация посвящена исследованию подготовки будущих учителей к спортивно-массовой работе с учащимися общеобразовательных школ Украины второй половины XX – начала XXI века. Впервые на основе целостного исследования обоснованно процесс развития теории и практики подготовки будущих учителей физического воспитания к спортивно-массовой работе в общеобразовательных школах Украины второй половины XX – начала XXI века. Представлена авторская периодизация этого процесса в соответствии с I периодом (1960 - 1990 гг.) и II периодом (1991 - 2011 гг.).

Определены особенности содержания, форм и методов подготовки будущих учителей физического воспитания к спортивно-массовой работе в общеобразовательных школах Украины в соответствии с выбранным периодом, эффективность которых подтверждала готовность выпускников к осуществлению спортивно-массовой работы, на основе сложившихся у них общих, педагогических и культурно-речевых способностей и профессионально-педагогических качеств, наличия профессионально ориентированных знаний, умений и навыков, владение ценностным отношением к спортивно-массовой работе в отечественных общеобразовательных школах, определении собственной ответственности за профессионализм в сфере спортивно-массовой работы со школьниками.

Уточнено толкование понятий «подготовка будущих учителей физического воспитания к спортивно-массовой работе в общеобразовательных школах Украины второй половины XX – начала XXI века» и «готовность будущих учителей физической культуры к спортивно-массовой работы в общеобразовательных школах Украины второй половины XX – начала XXI века».

Подготовка будущих учителей физического воспитания к спортивно-массовой работе в общеобразовательных школах Украины второй половины XX – начала XXI века рассматривается как процесс овладения студентами профессионально ориентированными знаниями, умениями и навыками, качествами, опытом с целью получения квалификация, которая позволяла бы эффективно проводить массовые спортивные мероприятия для школьников, формировать их здоровый образ жизни, организовывать активный отдых и развивать двигательные качества.

Готовность будущих учителей физического воспитания к спортивно-массовой работе в общеобразовательных школах Украины второй половины XX – начала XXI века рассматривается как результат профессиональной подготовки и интегративное устойчивое образование из сформированных физических, умственных и нравственных качеств, которое характеризуется социально-нормативным уровнем преобразования общественных отношений в систему функций личности, определяя ее отношение к результативности деятельности, связанной с развитием физкультурного движения школьников, привлечению их к систематическим занятиям физической культурой и

спортом, повышением уровня их физической подготовленности и укреплением состояния здоровья.

Усовершенствованы формы организации спортивно-массовой работы в украинских общеобразовательных школах соответственного периода.

Ключевые слова: подготовка, будущие учителя физического воспитания, спортивно-массовая работа, общеобразовательные школы Украины.

Turianska M. M. The training of future teachers of Physical Education to group sports activities in comprehensive schools in Ukraine (the second half of the XX- the first half of the XXI century). – Manuscript.

The dissertation thesis submitted for the degree of Candidate of Pedagogical Science, specialty 13.00.01 – General Pedagogy and History of Pedagogy. – National Pedagogical Dragomanov University. – Kyiv, 2018.

The thesis deals with the investigation of training of future Physical Education teachers to group sports activities in comprehensive schools in Ukraine (the second half of the XX – the first half of the XXI century).

The process of the theory and practice development of future Physical Education teachers' training to group sports activities in comprehensive schools in Ukraine (the second half of the XX – the first half of the XXI century) has been investigated on the basis of holistic analysis for the first time. The author's periodization of the process has been given: the first period (1960-1990) and the second period (1991 - 2011).

The peculiarities of contents, methods and forms of future Physical Education teachers' training to group sports activities in comprehensive schools in Ukraine in the given period have been defined. Their effectiveness proved the graduates' readiness to group sports activities organization on the basis of the obtained general, pedagogical, cultural and language skills and abilities as well as professional and pedagogical qualities; professional knowledge, skills and attitude to group sports activities organization in national comprehensive schools; acknowledgement of personal responsibility for professionalism in group sports activities organization with pupils.

The concepts of «future Physical Education teachers' training to group sports activities in comprehensive schools in Ukraine (the second half of the XX – the first half of the XXI century)» and «future Physical Education teachers' readiness to group sports activities in comprehensive schools in Ukraine (the second half of the XX – the first half of the XXI century)» have been redefined and specified.

The forms of future Physical Education teachers' training to group sports activities organization in comprehensive schools in Ukraine in the given period have been improved.

Keywords: training, future Physical Education teachers, group sports activities, Ukrainian comprehensive schools.